

OBSAH

Předmluva	5
HISTORICKO-ETNOGRAFICKÝ OBRAZ	
ÚVODEM	9
I. K DĚJINÁM HORNÍKŮ A HORNICTVÍ NA ROSICKO-OSLAVANSKU	13
Hornictví na Moravě koncem XVIII. a začátkem XIX. století, 13 — Počátky těžby uhlí na Rosicko-Oslavansku, 14 — Těžba kamence, 15 — Používání robotní práce, 15 — Odbyt uhlí, 15 — Spory o výhradní kutací právo, 17 — Snahy o sjednocení podniků v druhé polovině XIX. století, 20 — Stavba železnice Rosice—Brno, 21 — Pokusy o dolování mimo rosické a oslavanské panství: Říčany, 22 — Organizace práce, 23 — Vybavení dolů v prvních desetiletích podnikání, 24 — Důlní neštěstí, 25 — Hornické nástroje, 25 — Osvětlení pracoviště, 26 — Pracovní doba horníků, 27 — Mzdy horníků, 27 — Založení železáren na Zastávce, 28 — Formování dělnictva, 30	
II. ZEMĚDĚLSTVÍ A REMESLA	36
Ráz kraje: zemědělský charakter kraje koncem XVIII. století, 36 — Řemeslníci a jejich spojení se zemědělstvím, 36 — Vybavení rolnických usedlostí, 38 — Celed a námezdní dělníci v zemědělství, 39 — Břemena na usedlostech, 39 — Úhorové hospodářství v první polovině XIX. století, 39 — Výběr plodin a rozdělení osevních ploch, 39 — Zanikající kultury, 42 — Výnosy plodin, 43 — Rozdělení osevních ploch v současné době, 44 — Ovčáctví, 44 — Pastva koní a skotu, 44 — Pastýři, 44 — Nástroje k dopravě, k obdělávání půdy, ke sklizni, 46 — Vinařství, 52 — Ovocnářství, 54 — Včelařství, 55 — Zelinářství, 56 — Domkářská hospodářství v první polovině XIX. století, 56 — Domkářská hospodářství v druhé polovině XIX. století, 57 — Podmínky hospodaření, 57 — Rozdělení osevních ploch, 57 — Vývoj vztahu dělníků k zemědělskému hospodářství v současnosti, 58	
III. VÝVOJ LIDOVÉHO OBYDLÍ	59
Typy osad na Rosicko-Oslavansku, 59 — Změny v starém stavu v XIX. století, 60 — Selská usedlost, 62 — Stavební materiál, 62 — Krytina, 64 — Púdorys domu, 66 — Domkářské stavení, 71 — Dělnické kolonie, 72 — Vnitřní vybavení domů, 73 — Úprava fasád, 76 — Zařízení selských a domkářských obydlí, 78 — Změny v zařízení selských a domkářských obydlí od 30. a 40. let XIX. století, 82 — Osvětlení, 84 — Hospodářské budovy, 84 — Současný dům selský a dělnický, 85	
IV. VÝVOJ LIDOVÉ STRAVY	86
Kuchyňské nádobí koncem XVIII. století, 86 — Změny v kuchyňském nádobí v druhé polovině XIX. století, 88 — Výběr poživatin v lidovém jídelníčku, 89 — Selský jídelníček koncem XVIII. a na začátku XIX. století, 90 — Nové poživatiny zaváděné v XIX. století zejména v jídelníčku dělníků, 93 — Jídelníček domkářů a podruhů, 93 — Slavnosti a obřadní jídelníček v rodinách sedláků, 97 — Slavnosti a obřadní jídelníček v rodinách dělníků, 98	
V. LIDOVÝ ODĚV	100
Stav lidového oděvu na přelomu XVIII. a XIX. století, 100 — Příčiny tohoto stavu, 100 — Prameny k studiu starších fází vývoje, 101 — Mužský oděv na vesnicích, v městech, 101 — Oděv dělníků, hornické uniformy, 104 — Ženský oděv na vesnicích, v městech, 106 — Současný stav oděvu na Rosicko-Oslavansku, 108	
VI. SLOŽENÍ SPOLEČNOSTI A SPOLEČENSKÉ VZTAHY — VÝROČNÍ SLAVNOSTI A OBYČEJE	109
Složení obyvatelstva koncem XVIII. století podle zaměstnání a podle původu, 109 — Význam pokrevního příbuzenství a kmotrovství v společenských vztazích, 111 — Vnitřní rozpory ve vesnické pospolitosti, 114 — Změny v společenské skladbě v prvních desetiletích po otevření dolů a jejich příčiny, 116 — Změny v 40. a 50. letech XIX. století, 118 — Význam dělnických kolonií, 119 — Hornické stavovství, 120 — Hornické parády, 122 — Čtenářské a divadelní spolky na prahu druhé poloviny XIX. století, 127 — Třídní uvědomování dělnictva od 70. let XIX. století, 129 — Změny v společen-	

ských vztazích v důsledku třídního uvědomování dělnictva, 134 — Zpěvácké spolky v poslední čtvrtině XIX. století, 137 — Pracovní poměry na Rosicko-Oslavansku a jejich odraz v rozvoji dělnického hnutí od sklonku XIX. století, 139 — Vzestup revolučnosti po světové válce, 144 — Hnutí DTJ, FDTJ, FPT, 145 — Změny ve výročních obyčejích a slavnostech. Nové slavnosti, 149	
VII. RODINA A RODINNÉ VZTAHY — RODINNÉ SLAVNOSTI A OBYČJE	157
Rodinné a příbuzenské vztahy; jejich rozklad od konce XVIII. století, 157 — Zadluženost gruntů, dědičné podíly, výměnky, 157 — Svatba, svatební smlouvy, 158 — Výměnkáři, 160 — Rodina zemědělských domkářů, 162 — Dělnická rodina, změny v složení dělnické rodiny v 60. a 70. letech XIX. století, 163 — Změny v poměru dětí k rodičům v rolnických a dělnických rodinách, 165 — Vztahy mezi rolníky a dělníky s sourozenci, 167 — Postavení rolnické a dělnické ženy v rodině, ve veřejném životě, 169 — Rodinné slavnosti při narození dítěte, při svatbě, při úmrtí, 176	
VIII. OSVĚTA	180
Obecná úroveň vzdělání na Rosicko-Oslavansku koncem XVIII. století, 180 — Rozvoj školství v první polovině XIX. století, 180 — Postavení učitele na vesnici, 180 — Vliv těžišťstva na rozvoj školství v polovině XIX. století, 181 — Vyšší školství, 182 — Pověry, 182 — Lidové léčení, 183 — Počátky státní péče o zdraví lidu v XX. století, 184 — Práce dělníků v místních osvětových komisích, 185 — Veřejné knihovny, 186 — Dělničtí badatelé-samouci, 187	
ZÁVĚREM	188
PŘÍLOHY	
1. Smlouva uzavřená mezi rosickou vrchností a ovčákem Františkem Valentinem 1. dubna 1752	191
2. Smlouva mezi rosickou vrchností a panským mlynářem Jakubem Holoušem z 1. října 1752	191
3. Smlouva rosické vrchnosti s rybníkářem Pavlem Nerudou z 30. května 1752	192
4. Dopis rosického vrchnostenského úředníka Franze Lechnera kutnohorskému hornímu soudu z 26. března 1772	193
5. Smlouva rosické vrchnosti s Ferdinandem Thomaserem z 1. září 1801	194
6. Dopis správce dolů na Zastávce Ferdinanda Rittlera zemskému presidiu na Moravě z 6. března 1842	169
7. Rozklad vrchního rosického panství Benesche jako odpověď na Rittlerův dopis	198
8. Dopis správce dolů na Zastávce F. Rittlera z 4. října 1841	202
9. Protokol sepsaný s horníkem Růžickou o konání podružské roboty	203
10. Seznam dělníků Müllerova těžišťstva z roku 1820	204
LIDOVÉ PÍSNĚ A VYPRÁVĚNÍ	
I. PRAMENY A METODY VÝZKUMU	209
1. Starší tištěné a rukopisné sbírky, 209 — 2. Výzkum v letech 1953—1956, 212	
II. ŽIVOT LIDOVÉ SLOVESNOSTI NA ROSICKO-OSLAVANSKU	216
1. Skladby tradiční a dělnické, 216 — 2. Zpěváci a vypravěči, 217 — 3. Složení repertoáru, 221	
III. PÍSNĚ TRADIČNÍ, KRAMÁŘSKÉ A UMĚLÉ	224
1. Jednotlivé druhy a skupiny písní, 224 — 2. Verše a písně svatební, 225 — 3. Koledy, 228 — 4. Hódové a taneční, 230 — 5. Milostné, rekrutské a vojenské, 233 — 6. Epické, 233 — 7. Náboženské, kramářské, společenské a kuplety, 234 — 8. Místní tvůrčí přínos a osobité rysy — 9. Sociální obsah — 10. Změny v lidovém zpěvu za poslední století, 241	
IV. TRADIČNÍ VYPRÁVĚNÍ	243
1. Pohádky a legendy, 243 — 2. Pověrečné povídky, 245 — 3. Pověsti, 248 — 4. Anekdoty a humorky, 253 — 5. Vzpomínková vyprávění (memoráty), 255 — 6. Poznámky k slovesné formě povídek, 256 — 7. Místní vypravěčský přínos, 260 — 8. Hlavní ideové rysy, 261 — 9. Dnešní stav, 262	

V. DÉLNICKÉ PÍSNĚ A VERŠE	263
1. Staré hornické modlitby a písně, 263 — 2. Agitační písně dělnického hnutí, 265 — 3. Hornické šlágry, 269 — 4. Dělnické verše, 269	
VI. DÉLNICKÉ VYPRÁVĚNÍ	272
1. Hornické pověrečné povídky, 272 — 2. Vzpomínková vyprávění, 274 — 3. Hornické anekdoty, 277	
VII. HLAVNÍ RYSY DÉLNICKÉHO ZPĚVU A VYPRÁVĚNÍ NA ROSICKO-OSLAVANSKU . .	282
1. Vývoj a periodisace, 282 — 2. Vliv tradičního folklóru na folklór dělnický, 283 — 3. Zvláštní rysy dělnického zpěvu a vyprávění, 285 — 4. Písně a vyprávění rosicko-oslavanských horníků v českém dělnickém folklóru, 287	
VIII. UKÁZKY DÉLNICKÝCH PÍSNÍ, VERŠŮ A VYPRÁVĚNÍ	290
Modlitby a písně, 290 — Vyprávění, 310 — Verše, 323 — Slovníček méně známých nářečních a odborných výrazů, 326 — Seznam ukázek, 327	
Soupis nejdůležitější literatury	328
Резюме	331
Summary	341
Seznam obrazových příloh	351
Obrazové přílohy	